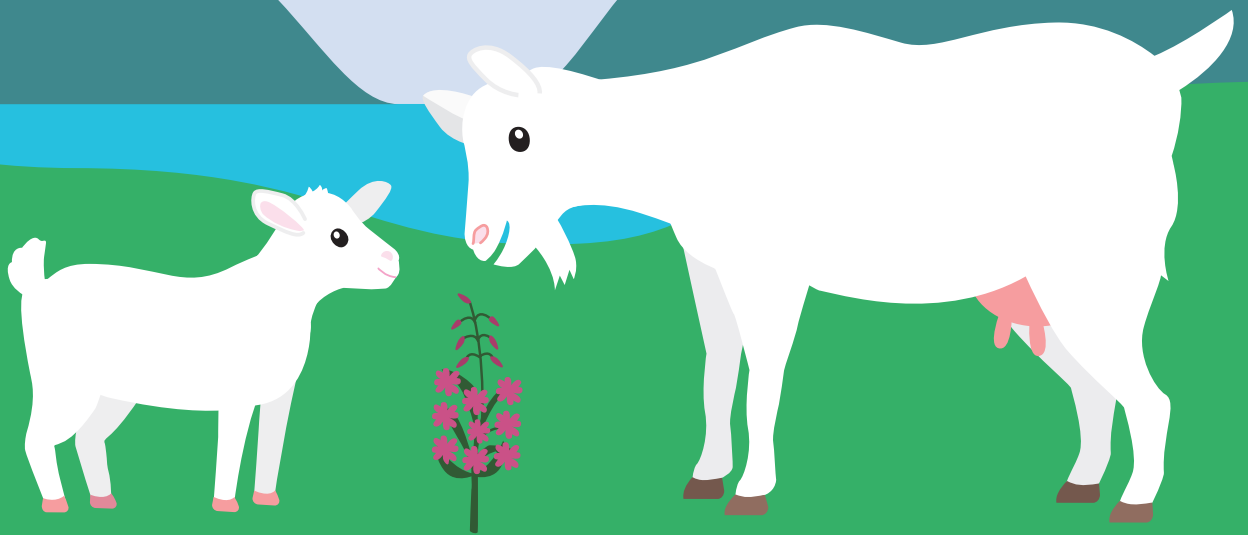

GEITEBOKA MI

LÆRERVEILEDNING

Geiteboka mi er laget av Norges Bondelag som en del av Den grønne skolen, og er et av flere lærings- og aktivitetshafter om mat og landbruk for barn.

Målsetningen med heftet er:

- at barna skal tilegne seg grunnleggende kunnskap om geita og hva den produserer
- å øke lysten til å ville lære mer om landbruk og matproduksjon
- å gi deg som pedagog en faglig støtte som er rask og enkel å sette seg inn i

På dengronneskolen.no finnes undervisningsopplegg og enda mer faglig innhold for barn i grunnskolen. Bruk gjerne den for mer inspirasjon og innhold, og for å komme i kontakt med bønder som tilbyr gårdsbesøk og undervisningsopplegg.

Vi ønsker lykke til og håper boka bidrar til å skape engasjement blant barna, kontakt oss gjerne på bondelaget@bondelaget.no for spørsmål eller tilbakemeldinger.

Vennlig hilsen Norges Bondelag.

Design: Bransjen
Tekst: Kari Ramstad, revidert av Norges Bondelag

Fast: Atte ostehøveler

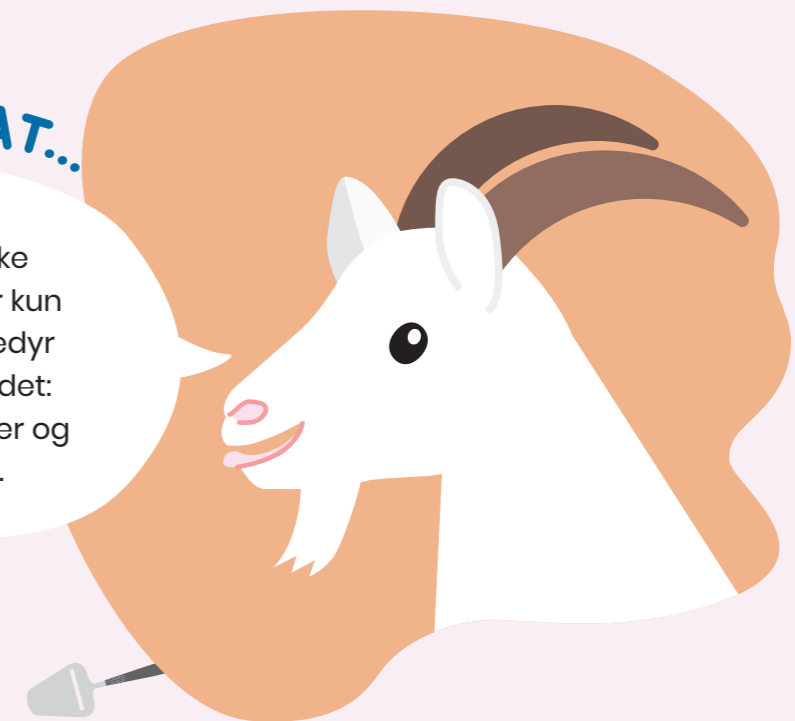
OM GEITA

Opprinnelig kommer geita fra fjellene i Midt-Østen. Der er det mye fjell, og fjellknauser, og ikke så mye planter og frodig gras. Man har funnet tegn på at mennesker allerede for 6000 år siden hadde geiter for å få melk, skinn og kjøtt.

Det finnes ulike geiteraser. I Norge er den vanligste geita Norsk melkegeit. Det er den som produserer det meste av melka vi lager geitost av. Den norske kystgeita er tilpasset et tøft klima, og er spesialist på å produsere melk, mens den sørafrikanske Boergeita (boer betyr bonde på nederlandsk) produserer kjøtt. Andre raser som Kasjmir- og Mohairgeiter er gode på å lage melk og kjøtt, men er mest kjent for å være spesialister på å lage fin ull.

VISSTE DU AT...

Geiter har ulike dialekter. Det er kun tre andre pattedyr som også har det: delfiner, elefanter og mennesker.

GEITA OG GEITEBUKKEN

Hunngeita kalles geit, hannen kalles geitebukk eller bare bukk, og ungene kalles killinger eller kje. Når ei geit føder kalles det for kjeing.

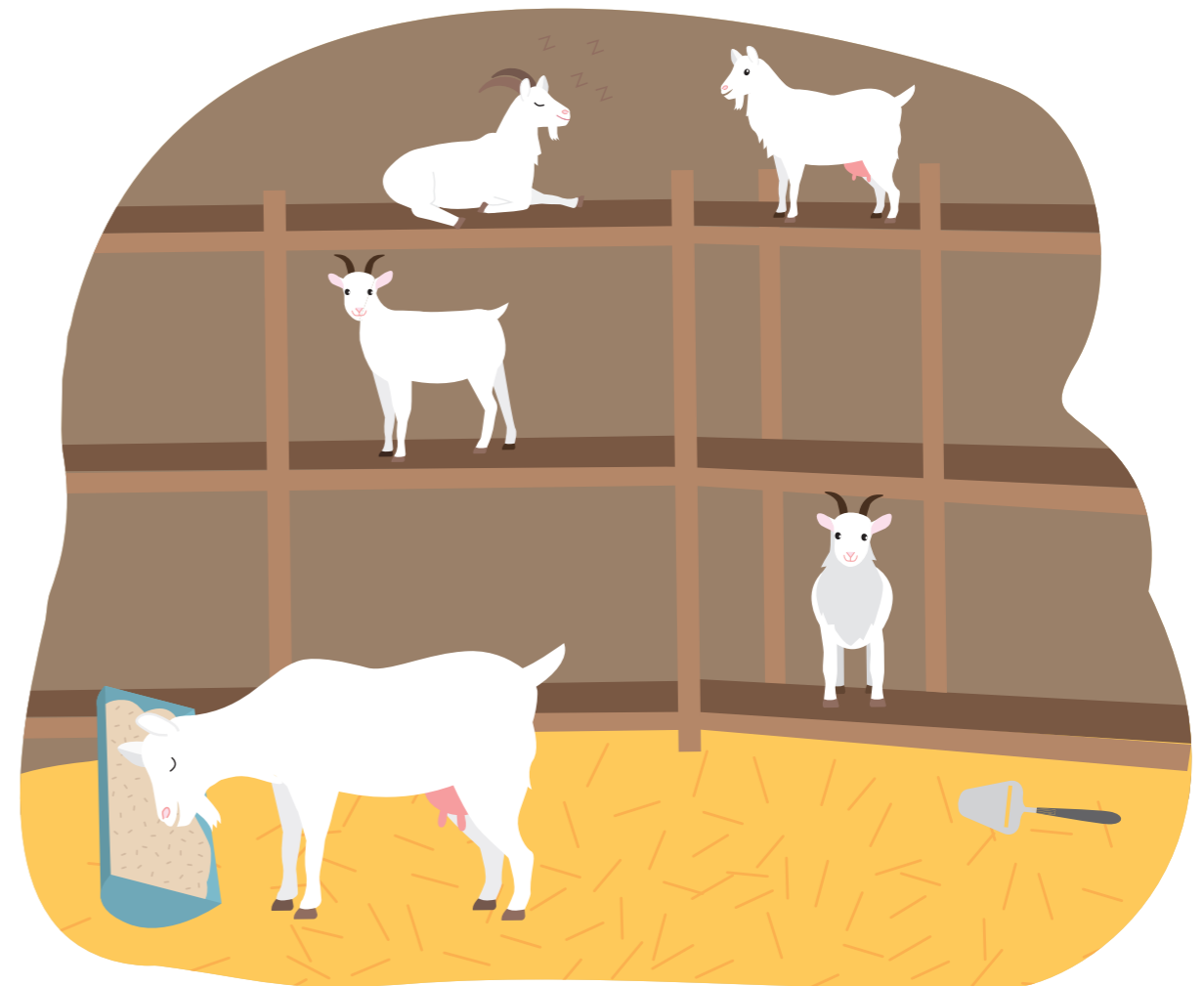
Geiter er veldig nysgjerrige, og vil helst utforske og smake på alt de møter på. Til vanlig liker de best å spise gras, blader, knopper, urter og andre planter. Geiter har ikke fortenner i overkjeven, men er likevel gode på å gnage på ting.

De blir veldig glade hvis de får et tre med blader å gnage på. Geiter er nemlig eksperter på å spise små trær og bukser.

Det er veldig vanlig at geiter har horn. Geita bruker hornene sine til å stange bort fiender, slåss og lekeslåss med andre geiter. Da står den på bakbeina, og stanger hodet og hornene mot motstanderen.

Om vinteren bor geitene som regel innendørs. Huset til geitene heter geitefjøs. Den gangen geitene bodde i fjellene sov de oppå fjellhyller om natta. Geitene liker derfor godt å sove høyt over bakken eller inntil en vegg. Noen bønder har derfor bygget hyller de kan sove på.

Geitene kommer ut av fjøset om våren når graset er grønt. Da fjerner bonden halmen som er full av bæsje og tiss, og sprer den ut over jordene for at graset skal vokse fortere.

Geiter har strie hår som kalles ragg. Ragget er ofte hvitt, grått, brunt, svart eller en blanding av disse fargene. Ulla befinner seg under ragget, og for å samle ulla klippes den ikke, men den gres med børster.

FRA MAT TIL BÆSJ

Geiter er som nevnt veldig nysgjerrige og liker å smake på det meste de kommer over. Denne måten å lete og spise på kalles for søking. Geiter spiser mest gras, men når de spiser blader og knopper på trær står de gjerne med frambeina på treet for å strekke seg lengst mulig.

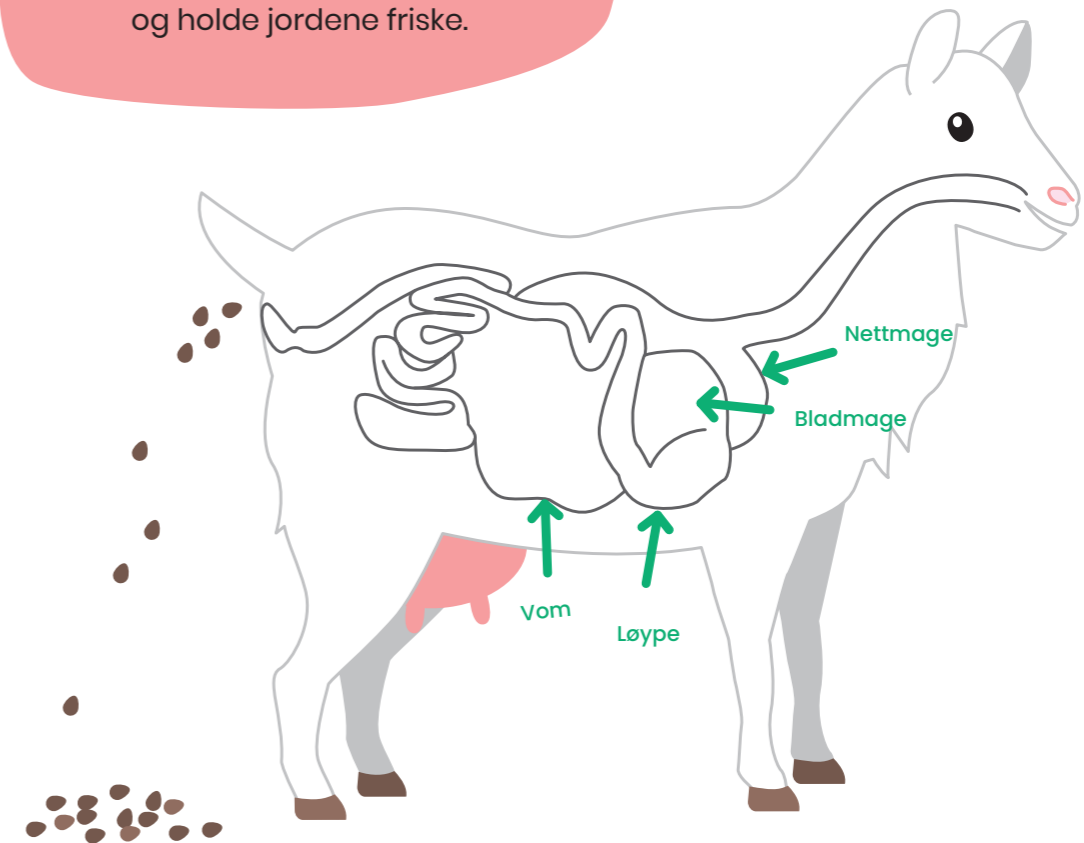
Geiter er spesialister på å holde skog og kratt borte fra jorder og enger. Hvis ingen spiser småtrær og busker dannes det kratt som

gjør at det ikke vokser så mye gras der. De som leverer strøm i store strømlinjer til husene i Norge, har også dette problemet. Når trærne vokser seg for store, kan de ødelegge strømkablene. Derfor leier noen selskaper inn geiter som har spesiellagde halsbånd med bjeller som gjør at de holder seg under strømlinja, og spiser busker og kratt der. Disse bjellene styres av en app som sier fra til geita når den nærmer seg et digitalt gjerde som er tegnet inn i et kart på appen.

VISSTE DU AT...

Bønder bruker bæsjen til geita til å spre på jordene. Dette gjør de for at plantene skal vokse fortere, og holde jordene friske.

Fargelegg magene til geita!

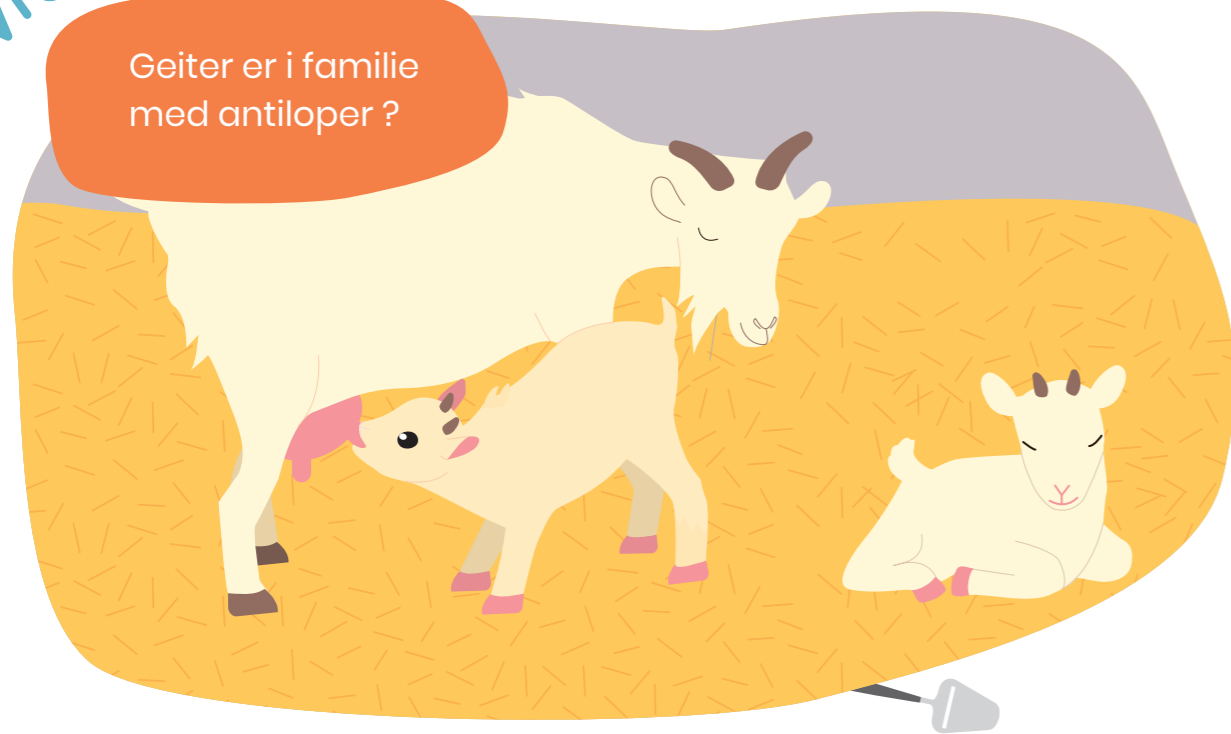
Geita har i likhet med sauene og kua fire mager som gjør at den kan spise gras, blader og andre planter. I den største av de fire magene er det kule bakterier og småkryp som klarer å dele opp plantene i enda mindre biter. Denne magen heter vom. Når geita spiser planter tar hun store biter, og tygger bare litt på dem. Etter at geita har spist nok til at vomma har fylt seg, legger hun seg for å slappe av. Da gulper hun opp de uferdigtygde plantene og tygger dem på nytt i mindre biter slik at bakteriene og småkrypene i magen klarer å bryte dem opp i enda mindre biter.

Når maten er delt opp i små biter går den til nettmagen. Her samles de små bitene opp før de sendes til bladmagen. I bladmagen blir mye av vannet og viktige stoffer sugd opp slik at resten av kroppen kan bruke det. Deretter går maten til løypemagen. Denne magen fungerer på samme måte som vår mage, og deler opp maten i enda mindre biter før den blir sendt ned i tarmene. Tarmene tar opp næring og sender avfallet videre. I løpet av mange meter med tarm ender maten opp som bæsje. Bæsjen til geita er ganske tørr, og formet som små runde kuler.

FRA KJE TIL MELKEGEIT

VISSTE DU AT...

Geiter er i familie med antiloper?

Når geita føder kalles dette for kjeing, og hun får som regel ett til tre kje. Når geita skal kjee trenger hun ro, og får gjerne en egen bingje. Når kjea er født slikker geita kjea sine tørre og reine. Kjeets første og viktigste oppgave er å finne juret til geita, og få i seg råmelk.

Råmelk er den første melka geita har laget i juret sitt når kjeet blir født. Denne inneholder mange viktige stoffer som kjeet trenger for å overleve, og bli stor og sterk. Et kje drikker gjerne mellom 2-5 dl melk om dagen.

På gårder hvor det er geitemelkproduksjon skilles kje og geita. Da går kjea i en egen bingje. I bingen får de melk på flaske, eller melk fra en tåtemaskin. I tillegg har de en varmelampe de kan varme seg under. Kjea får melk frem til de er ca 6 uker gamle, og gradvis blir tilvendt gras og kraftfôr.

I Sør-Norge starter ofte kjeinga i januar og februar, mens i Nord-Norge starter den gjerne i mars og april. Det er fordi våren ofte kommer tidligere i Sør-Norge, og geita kan fortere komme ut på grønt gras.

VISSTE DU AT...

Det sies at det var geiter som oppdaget kaffe. Mennesker oppdaget at geitene ble hyperaktive når de spiste kaffebønner.

MELKAS VEI FRA GEITA TIL BUTIKKEN

Geita produserer mer melk enn kjeet klarer å drikke selv. Geita blir melka to ganger om dagen med en melkemaskin, og ei god geit kan produsere 3-4 liter om dagen.

Når geitene skal melkes går de opp på en høy og lang benk. Dette gjør de for at det skal være enklere for bonden å melke geitene. De står da på hver sin plass. Her får de kraftfôr, noe geiter liker like godt som vi liker godteri. Kraftfôr er en miks av korn og andre bra stoffer som gjør at geitene holder seg sterke og friske, og en ekstra boost for å lage god melk.

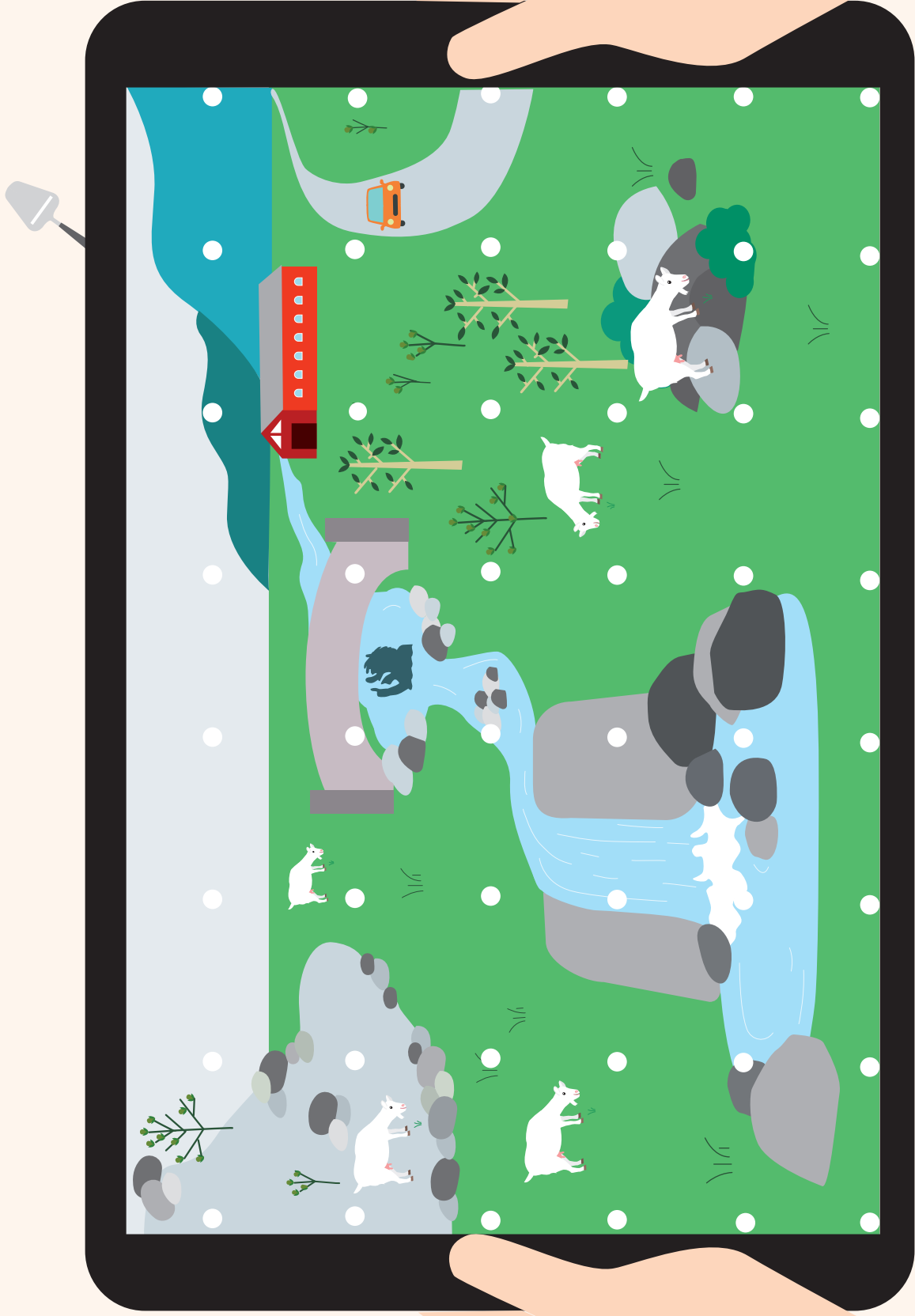
Melkebilene frakter melka til et meieri, og her blir det laget mange gode produkter. Blant annet geitost, drikkemelk, chevre og andre oster.

VISSTE DU AT...

Geitemelk ligner en del på morsmelk hos mennesker, og at ganske mange som er allergiske mot kumelk kan drikke geitemelk i stedet?

Hvor mange ostehøvlere kan du finne i heftet?

Hjelp bonden med å sette opp et gjerde til geitene!
Tegn streker fra prikk til prikk og sørg for at de har
tilgang på vann, gras, trær og et tak å gjemme seg
under når det regner og blåser.